

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STV003
VT07
Handledare: Jan Teorell

Är Islam lösningen?

En analys av Muslimska brödraskapet
och deras syn på demokrati

Kenan Habul och
Emilie Stenbäck

Abstract

Is the Muslim Brotherhood a political force that can be able to push Egyptian society in to the process of democratization? We think that the answer to that question is yes, even though the movement clearly state that their main aim to create a democratic state, but based upon the Islamic shari'ah-laws. In this paper, we examine if the Brotherhoods' political platforms and ideas are compatible with the classic ideas of how a democratic state should be. We discuss Robert A. Dahl's theories on democracy, and compare the Muslim Brotherhood political programme with Dahl's criterias of polyarchy. We also discuss what role the social movements have in the democratization process, and how the Muslim Brotherhood works as a social movement. Our conclusions is that the Muslim Brotherhood are creating "Islamic democracy" and that they contribute to increasing democratization of Egyptian society, even though they don't explain in detail some important issues, like for instance what would society under their rule look like.

Keywords: Democracy, Islam, Polyarchy, Muslim Brotherhood, Social movements

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
1.1	Syfte och problemformulering	3
1.2	Metod.....	4
1.3	Avgränsning	4
1.4	Definitioner	4
1.4.1	Totalitär stat.....	5
1.4.2	Det civila samhället	5
1.4.3	Islamist och Islamism	5
1.5	Material och källkritik	5
2	Teoridiskussion	7
2.1	Demokratibegreppet	7
2.2	Sociala rörelser och demokratisering	10
3	Bakgrund	13
4	Muslimska brödrskapet – en social rörelse i samtida Egypten.....	17
5	Muslimska brödrskapets politik.....	22
5.1	Muslimska brödrskapets politiska plattform.....	22
5.2	Brödrskapets princip- och partiprogram	24
5.2.1	Valda befattningshavare.....	24
5.2.2	Fria och opartiska val.....	25
5.2.3	Allmän rösträtt.....	26
5.2.4	Rätt att kandidera i val	27
5.2.5	Yttrandefrihet	27
5.2.6	Alternativa informationskällor	28
5.2.7	Församlingsfrihet.....	29
5.3	Brödrskapet: islam och demokrati.....	29
5.4	Sammanfattning	33
6	Slutdiskussion och sammanfattning.....	35
7	Referenser	37

1 Inledning

En stor del av världens stater har genomgått en demokratiseringsprocess, med undantag för den muslimska arabvärlden¹. Statsstrukturer, religionen och den politiska kulturen är några av förklaringar till att arabvärlden inte har följt med demokratiseringsvågen. Samtidigt visar många undersökningar att medborgarna i de muslimska länderna inte motsätter sig demokratin och sociala rörelser i området arbetar för just en demokratisering av statsapparaterna fast på ett islamiskt sätt². I den här uppsatsen kommer vi att fokusera på den största och bredaste av de sociala rörelserna i området; det Muslimska brödrskapet. Brödrskapet säger sig verka för demokratisering av Egypten. Samtidigt är rörelsens slutgiltiga mål är att inrätta en islamisk stat, men den utvecklingen får inte ske med hjälp av våld, utan genom att utbilda och ”omvandla” befolkningen så att de blir troende muslimer. Brödrskapet är en viktig social rörelse som haft stort inflytande på demokratiutvecklingen i regionen, och numera har rörelsen underavdelningar i ett 80-tal länder som dock jobbar självständigt. I vår uppsats kommer vi att undersöka huruvida Muslimska brödrskapet, som anses vara en viktig del av icke-statliga sektorn i Egypten, kan vara den kraft som kan bidra till att skapa ett demokratiskt samhälle och motarbeta Egyptens auktoritära regim³.

Enligt Freedom House finns det inte en enda stat i arabvärlden som kvalificerar sig som en fullt utvecklad representativ demokrati. Steven Fish går ännu längre i sin analys, och menar att det är i nationer där den muslimska religiösa traditionen är dominant som ickedemokratiska tendenser regerar. Framförallt är hans slutsats att kvinnor ofta utesluts ur politiken, och enligt Dahl ska ju alla medborgare inkluderas för att en demokratisk stat ska vara komplett. Dock finner Fish att det inte finns starkare tendenser till politiskt våld i de muslimska länderna än i den övriga världens⁴.

Muslimska brödrskapet som grundades i Egypten 1928 har genom åren växt till en massrörelse och utgör den största oppositionsgruppen i de muslimska länderna, framförallt i Egypten. Användandet av våld har inte varit främmande för rörelsen, men en långsam pacifiering har skett och framförallt under 1980-talet har gruppen börjat visa sig villiga att delta i de politiska processerna inom de rådande politiska systemen. Även om målet att inrätta en islamisk stat kvarstår, har fokus ändå flyttats till andra vardagspolitiska saker. Organisationen är inte

¹ Fish, Steven 2002, *Islam and Authoritarianism*

² Ibid

³ Internet: Freedom House, <http://www.freedomhouse.org>

⁴ Fish, 2002

revolutionär, utan vill reformera det rådande systemet inifrån. Fackföreningsrörelser, studentorganisationer och andra intressegrupper finns alla samlade och sammanknutna med organisationen, och i en del länder har de kandiderat till nationalförsamlingen. Dock har de inte i Egypten fått delta i valen, men det förbudet har kringgåts genom att koalitioner har ingåtts med andra närliggande partier eller genom att rörelsens medlemmar ställt upp som oberoende kandidater⁵.

Organisationen har anammat demokratin för att förverkliga sin dröm om att skapa det ideala muslimska samhället. Därför förespråkar numera Muslimska brödraskapet politisk pluralism, social rättvisa, antiimperialism och ickevåld på sitt politiska program. Islamisterna, med Muslimska brödraskapet i spetsen, utgör en stor del av det civila samhället i Egypten och utför de tjänster som staten inte kan eller vill förmedla till medborgarna. Det har lett till att de har fått ett stort stöd av befolkningen samtidigt som befolkningen noterat och insett betydelsen av islamisterna närvaro. Engagemang i den islamistiska studentrörelsen eller i fackförbuden som domineras av islamisterna, blir för många första mötet med demokratisk organiserad verksamhet⁶.

Men vad vill då Muslimska brödraskapet egentligen? Är den demokratisering, de säger sig vilja genomföra i Egypten bara ett verktyg för att skapa en starkare muslimsk stat men med västerländska demokrati-verktyg?

1.1 Syfte och problemformulering

Syftet med vår uppsats är att undersöka om Muslimska brödraskapet, som betraktas som en social massrörelse, bidrar till demokratisering av det egyptiska samhället. Vi kommer också att undersöka huruvida deras uppfattning om demokrati överensstämmer med de västerländska idealen, eller hur det annars skiljer sig.

Arbetar Muslimska brödraskapet, i civilsamhället, för befrielse från auktoritära strukturer eller bidrar de själva till förtryck i religionens och moralens namn? Och hur skiljer sig deras demokratisyn från gängse definitionen av demokrati?

Vår utgångspunkt är att demokrati är något som skapas med hjälp underifrån, och att sociala rörelser har ett stort inflytande på den demokratiska processen. Muslimska brödraskapet är ett bra exempel på en sådan social rörelse, men har de demokratiska syften?

⁵ Sullivan, Denis J. & Sana Adeb-Kotob, 1999. *Islam in contemporary Egypt – Civil society vs. the state*, s. 41ff

⁶ Ibid

1.2 Metod

Vi kommer att göra en kritisk idéanalys av Muslimska brödraskapets texter och deras syn på demokrati genom att använda oss av kvalitativ textanalys. Genom den här metoden vill vi göra frågeställningen mer lättillgänglig och begriplig.

Den här uppsatsen kommer att ta sin form som en empirisk fallstudie av organisationen och dess arbete, och vi kommer att göra en kritisk idéanalys av deras egna texter och partiprogram, där vi kommer att jämföra demokratibegrepp med textens innehåll för att försöka utröna om de har demokratiska värderingar eller inte. Vi kommer dessutom att diskutera Muslimska brödraskapets roll som social rörelse i det samtida Egypten för att också på så sätt granska om de lever upp till sina egna demokratiska ideal. Vi kommer även att diskutera sociala rörelser och deras betydelse för demokratin.

1.3 Avgränsning

Då Muslimska brödraskapet finns i ett stort antal länder runt om i världen, och har ett starkt fäste i hela arabvärlden kommer vi inte att behandla organisationen i dess helhet, utan att hålla fokus på Egypten, som också är organisationens ”hemland”. Enligt bland annat Freedom House är Egypten ingen demokrati, och just därför är det intressant att se hur en rörelse som Muslimska brödraskapet arbetar i en sådan stat.

Vi kommer i första hand att analysera Muslimska brödraskapets partiprogram från valet till nationalförsamlingen i Egypten 2005, och ett mer allmänt principprogram från 2006 eftersom det är där Muslimska brödraskapets huvudidéer finns presenterade. Då ingen av oss behärskar det arabiska språket får vi lita på att det som finns på den officiella engelskspråkiga hemsidan stämmer väl överens med den arabiska motsvarigheten. Vi kommer också att använda oss av intervjuer och artiklar på Muslimska brödraskapets officiella hemsida. Vi kommer dessutom mest att diskutera fackföreningsrörelsen och studentrörelsen, då det är dessa som spelar en central roll för Brödraskapet.

1.4 Definitioner

Vi kommer här att definiera olika begrepp som för oss är centrala i uppsatsen. *Demokrati* och *social rörelse* kommer vi att diskutera i ett eget kapitel, där vi också kommer att definiera begreppens betydelse.

1.4.1 Totalitär stat

Vi har valt att låna vår definition ifrån Reidar Larssons väldigt grundläggande bok ”*Politiska ideologier i vår tid*”, då vi anser att den definitionen förhåller sig relativt objektiv och utan egentlig politisk färg. Begreppet skapades av de italienska fascisterna under Mussolini, och betyder i princip ”en stat som skaffat sig kontroll över varje del av samhället”⁷. Den nationalistiska och auktoritära statsmakten kräver insyn i och kontroll över varje del av samhällssystemet⁸.

1.4.2 Det civila samhället

En allmänt etablerad definition av ”Civila samhället” existerar inte. Bland de författare vi läst hittar vi olika definitioner, men de skiljer sig alltid från fall till fall. Dock har vi valt att använda oss av en någorlunda lös definition som vi skapat utefter hur de andra beskrivit begreppet; det civila samhället är det utrymme i samhället som skapas mellan den offentliga och den privata sfären, mellan staten och det privata.

1.4.3 Islamist och Islamism

Begreppet ”islamist” och ”islamism” är återkommande i alla de texter vi läst, och vi kommer också att använda oss av ordet i vår egen text. Vi använder oss av Dennis J Sullivan och Sana Abed-Kotobs definition som lyder:

”An ’Islamist’ is one who combines his or her devotion to Islam with a commitment to political activism; we also discuss Islamic group, such as Sufi orders, that do not fit into this category given their lack of political or social activism”⁹

Islamism är alltså när man kombinerar en muslimsk tro med en hängiven politisk aktivism, och det är så vi kommer att använda oss av begreppen vidare i texten.

1.5 Material och källkritik

Mattias Gardell är professor i Religionshistoria vid Uppsala universitet, och har författat boken ”bin Ladin i våra hjärtan”. I den finner vi mycket viktig empiri

⁷ Larsson, Reidar, 1997. *Politiska ideologier i vår tid*, s. 100

⁸ Ibid, s. 92

⁹ Sullivan & Adeb-Kotob, 1999, s. 14

kring det Muslimska brödrskapet, men även en del intressanta idéer om det civila samhället.

”Islam in contemporary Egypt: civil society vs. the state” av Denis J. Sullivan och Sana Abed-Kotob är böcker vi kommer att främst använda för vår empiriska del. Quintan Wiktorowicz och Carrie Rosefsky Wickham, Israel Elad-Altman och Stephen Fish används också som källor till vårt mer emiriska material. Alla dessa är publicerade vid olika universitet, och därför kan vi använda oss av deras texter utan att ifrågasätta deras objektivitet alldeles för mycket. Dock har vi förstås ändå hållit oss kritiska till vad de skrivit, då vi anser att man inte kan lita blint på någon litteratur.

Muslimska brödrskapets officiella hemsida, Ihkwanweb, är vår viktigaste källa för empirin. Ett partiprogram till valet i Egypten 2005 och ett officiellt principprogram från 2006 är hörnstenarna i vår kritiska idéanalys. I de frågor där vi har insett att parti- och principprogrammet inte har räckt till har vi använt oss av andra artiklar och texter från den officiella hemsidan. Eftersom organisationens egna texter och hemsida förstås är väldigt subjektiva förhåller vi oss också kritiskt till dem, framförallt när det handlar om sakupplysningar och ren fakta. Brödrskapet har anklagats för att ha ”dubbel diskurs”; att budskapen som publiceras på engelska är ”snälla”, medan man är mycket mer fundamentalistisk på arabiska. I en tidskriftsartikel har författarna pekat på stora skillnader i texterna som publiceras på den arabiska och engelska hemsidan. Det känns viktigt att påpeka detta¹⁰.

¹⁰ Lieken, Robert S. & Brooke, Steven, 2007. *The Moderate Muslim Brotherhood*

2 Teoridiskussion

Genom historien har det gjorts många försök till att definiera och skapa det ”perfekta” demokratiska samhället. För att vi ska kunna göra en tydlig analys av Muslimska brödrskapet och deras demokratisyn är det rimligt att vi diskuterar vad vi menar med demokrati och demokratisering. Vi har valt att ha vår utgångspunkt i Robert A. Dahls demokratidiskussion, eftersom han är en mycket känd och respekterad statsvetare, samt att hans kriterier för polyarki utgör basen för The Freedom House mätningar av demokratiska tendenser.

I följande kapitel kommer vi att diskutera kring demokratibegreppet, för att skapa en demokratiteoretisk mall som vi kommer att använda oss av i vår analys av Muslimska brödrskapets partiprogram och principprogram. Vi kommer också att diskutera kring begreppet ”sociala rörelser” och hur dessa påverkar det civila samhället och demokratiseringsprocessen. Vår utgångspunkt är att sociala rörelser är viktiga för demokratiseringen av ett samhälle, eftersom folket organiserar sig och blir aktiva i processen, samt också delaktiga i det samhälle som växer fram. Denna tes får vi stöd för hos Quintan Wiktorowicz, Ruth Berins Collier och framförallt hos John Markoff.

2.1 Demokratibegreppet

Robert A. Dahl utgår ifrån att stater är uppbyggda enligt en representativ modell, där folket har stort inflytande. Han har en teori om den utopiska, perfekta staten för vilken han har satt upp fem kriterier¹¹. Dessa är:

- Effektivt deltagande
- Lika rösträtt
- Upplyst förståelse
- Kontroll över dagordningen¹²
- Allomfattande medborgarskap¹³

¹¹ Dahl, Robert A., 1989. *Demokratin och dess antagonister*, s. 120 ff

¹² Ibid s. 130ff

¹³ Ibid s. 145ff

Aktivt deltagande är det första kriteriet för demokrati. Medborgarna ska ha lika möjlighet att påverka politiska resultat¹⁴. Lika rösträtt är också en viktig ingrediens, och Dahl menar att alla val som hålls måste vara jämlika och att alla röster måste räknas som lika mycket värda. Om detta inte sker är det inte en demokrati¹⁵.

Upplyst förståelse och utbildning är viktigt i Dahls demokratiska utopi. Varje enskild stat har ett *demos*, och det är viktigt för medborgarna att ha tillgång till utbildning och upplysning för att få demokratin att fungera. Ett oupplyst och utbildat folk fattar beslut utan verkliga grunder, menar Dahl. Utan utbildning fattas beslut i ovisshet och okunskap, och folket agerar kanske till och med enbart på känslbasis istället för kunskapsbasis. Ett fungerande demokratiskt samhälle måste erbjuda invånarna kunskap för att kunna medverka i beslutsfattandet på ett jämlikt sätt¹⁶.

Det fjärde kriteriet för en demokratisk stat är ”Kontroll över dagordningen”. Alla frågor ska kunna sättas upp på agendan, och varje stats *demos* ska ha möjlighet att medverka i beslutsfattandet inom alla ämnesområden. En folkvald regent ska inte kunna bestämma vad som ska diskuteras på den politiska agendan, utan alla ämnen ska kunna diskuteras öppet¹⁷.

Till sist menar Dahl att alla vuxna medborgare måste inkluderas i beslutsfattandet. Dock sållar han bort ”tillfälliga besökare” och ”individer som är bevisligen mentalt handikappade”, vilket det sistnämnda kan kännas lite kontroversiellt. Var man drar gränsen för mentalt handikapp är oklart, men låt oss anta att det rör sig om människor som helt saknar verklighetsuppfattning¹⁸.

Samtidigt som Dahl har satt upp dessa kriterier menar han att den demokrati han beskriver i punkterna här ovan är ett drömmål, en utopi, som är mer eller mindre omöjlig att uppnå. Med den insikten har han istället för denna utopi skapat en teori om det i dagsläget mest utbredda ”demokratiska” statssystemet som han kallar ”polyarki”. Själv beskriver han polyarkin som ”det hittills mest demokratiska system som förverkligats i stor skala, även om det inte når upp till idealet”¹⁹. De sju kriterier han sätter upp för att en stat ska kunna kallas en polyarki är:

- Valda befattningshavare.
- Fria och opartiska val

¹⁴ Dahl, 1989, s. 123

¹⁵ Ibid, s. 124ff

¹⁶ Ibid, s. 125ff

¹⁷ Ibid, s. 127

¹⁸ Ibid, s. 145ff

¹⁹ Ibid, s. 198ff

- Allmän rösträtt
- Rätt att kandidera i val
- Yttrandefrihet
- Alternativa informationskällor
- Församlingsfrihet²⁰

Dahl konstaterar alltså att dessa kriterier måste vara uppfyllda för att en polyarki ska vara utvecklad. En polyarki utgår ifrån den representativa demokratin, och författningen lagstadgar att myndigheterna kontrolleras av de folkvalda befattningshavarna. Fria och opartiska val är liksom i de utopiska demokratikriterierna en viktig aspekt, och inslag av tvång måste vara väldigt begränsade, helst obefintliga. Här är också den allmänna rösträtten i fokus, där praktiskt taget alla vuxna har rösträtt²¹.

I och med att Dahl inte närmare definierar vilka som har rösträtt i de polyarkiska kriterierna, utan bara skriver ”praktiskt taget alla vuxna”, utgår vi ifrån att kriterierna här innebär samma sak som i demokratikriterierna. Inga hela folkgrupper bör uteslutas, utan enbart mentalt handikappade utan världsuppfattning och ”tillfälliga besökare”, med andra ord människor utan uppehållstillstånd eller medborgarskap²².

Precis som i ovan nämna kriterium är punkten ”Rätten att kandidera i val” aningen diffus, där Dahl även här använder sig av formuleringen ”praktiskt taget alla vuxna...”. I fortsättningen kommer vi att läsa den formuleringen enligt vår tolkning i föregående stycke. Åldern för när man kan kandidera till en befattning kan dock vara högre än rösträttsåldern, men ingen får exkluderas, alla ska ha samma kandidurmöjlighet²³.

Yttrandefrihet, alternativa informationskällor och församlingsfrihet är tre kriterier som alla faller in under demokratikriteriet ”Upplyst förståelse”. Lagen måste skydda medborgarna från indoktrinering och statliga mediamonopol. Medborgarna måste ha möjlighet att kritisera de valda makthavarna, regeringen, statliga beslut och så vidare utan att riskera allvarliga straff som påföljd. Medborgarna måste få uttrycka sina åsikter fritt, och dessutom måste de, oberoende av staten, få bilda partier och organisationer. Det ska vara varje enskild medborgares rätt att vara delaktig i oberoende organisationer, bland annat för att skydda de rättigheter vi här ovan gått igenom²⁴.

²⁰ Dahl, 1989, s. 245ff

²¹ Ibid, s. 246

²² Ibid, s. 246

²³ Ibid, s. 246

²⁴ Dahl, 1989, s. 246ff

Det är dessa sju kriterier som är grunden i vår demokratiteoretiska mall, och det är också utefter dem som vi kommer att göra en demokratisk analys av Muslimska brödraskapets partiprogram och principprogram. En av anledningarna till att vi väljer att analysera Brödraskapet utifrån Dahls kriterier är att även The Freedom House, använder sig av dessa i sina mätningar av demokratiska tendenser²⁵.

Även ickevåldsaspekten är viktig för skapandet av en demokratisk stat. Våld, hot om våld eller tvång får inte förekomma i den liberala demokratitraditionen. Däremot måste det finnas lagar och regler, och påföljder för medborgare som inte följer dessa²⁶. Dahl menar att det är omöjligt att styra under allas samtycke och enhällighet kan inte alltid råda i de demokratiska samhällena. Dock menar han att det ”lagliga tvånget” är en nödvändighet för att få människor att kunna leva tillsammans i en demokratisk stat. Medborgarna väljer tillsammans representanter som stiftar lagar, och rättsliga påföljder följer dem som bryter mot lagarna. Rent demokratisk måste det alltså finnas en tvångsaspekt för att inte samhället ska urarta till ett rent kaos²⁷.

2.2 Sociala rörelser och demokratisering

För att kunna skriva om sociala rörelser är det viktigt att ha en rimlig definition av begreppet. Vi stödjer oss på John Markoffs definition, som lyder:

”...an open collective, sustained challenge to prevailing ways of doing things. A social movement is open in that there is an explicit statement calling for change; it is collective in that there is a group doing the calling; and it is sustained in that it is more than a single event or a small number of events”²⁸

En social rörelse är något som sker kollektivt och inte händelser bara vid en eller ett fåtal tillfällen, utan med en vidare spridning. Dessutom måste det finnas ett mål med rörelsen, krav på förändring eller dylikt.

Det är omdiskuterat ifall Muslimska brödraskapet ens kvalificerar sig som en ”social rörelse”, eller om de i själva verket räknas in under kategorin ”religiös rörelse”. Dock tillskriver den absoluta majoriteten av de författare vi läst Muslimska brödraskapet epitetet ”social rörelse”, och vi kommer med utgångspunkt av det också göra det. I och med att en rörelse som Brödraskapet inte enbart arbetar politisk och i en offentlig sfär, utan även inkräktar på den

²⁵ Fish, 2002

²⁶ Dahl, 1989, s. 150-54

²⁷ Dahl, 1989, s. 61ff

²⁸ Markoff, John, 1996. *Waves of democracy: Social movements and political change*, s. 23

privata sfären och det vardagliga livet anser vi att de kan kategoriseras som en social rörelse.

Vår utgångspunkt är att demokrati och demokratisering är en process som utvecklas på alla plan i samhället, och med stor hjälp ”underifrån”. Både enskilda medborgare och sociala rörelser har ett väldigt stort inflytande i demokratiseringsprocessen. Den tesen får vi stöd för hos Markoff. Så länge som sociala rörelser existerar och stater utvecklas, utvecklas också demokratin, menar han. Sociala rörelser påverkar underifrån. De bildar opinion och kritiserar ofta den existerande statsapparaten²⁹.

Huruvida demokrati utvecklas underifrån eller ovanifrån är omdiskuterat. Ruth Berrins Collier diskuterar detta i sin bok ”Paths toward democracy – the working class and elites in western Europe and south America”. Olika skolor utgår ifrån olika saker, men hon menar att en gyllene medelväg är den mest trovärdiga och verklighetsförankrade. En uppfattning är att eliten är den grupp som är mest inflytelserik i demokratiseringsprocessen, då den har makten redan från början och inte är tvingad att lyssna på vad folket har att säga. De har de likvida medel, den utbildning och den makt som krävs för att orsaka förändring³⁰. I motsats till denna skolbildning står bland annat marxisterna, som menar att det är arbetarna och arbetarklassen som står för förändringen genom facklig organisering, strejker och så vidare, och rent fysiskt utövar makt genom att exempelvis vägra arbeta eller till och med göra revolution. Arbetarklassen är fler än eliterna till antalet, och har därför ett rent fysiskt övertag³¹.

Berins Collier förespråkar alltså en medelväg mellan dessa två skolbildningar. Både aktörer och strukturer, arbetarklass och eliter är lika viktiga i hennes teori om demokratisering och demokratiseringsprocesser. Utan stöd hos befolkningen har eliterna svårt att genomföra samhällsliga förändringar, och utan eliternas stöd har befolkningen inte de medel som krävs för att åstadkomma förändring³². De sociala rörelserna representerar dock både folket och eliterna. Muslimska brödrskapet har medlemmar ur alla samhällsklasser, de har ett starkt stöd hos människor ur den klassiska arbetarklassen likväl som den har ett starkt stöd hos den universitetsutbildade medelklassen³³. I och med att Berins Collier menar att det är en kombination mellan dessa skolbildningar får vi också stöd för vår teori om att befolkningen och de sociala rörelserna är betydelsefulla i demokratiseringsprocessen.

²⁹ Markoff, 1996, s. 30ff

³⁰ Collier, Ruth Berins, 1999. *Paths toward democracy: The working class and elites in western Europe and south America*, s. 18ff

³¹ Collier, Ruth Berins, 1999, s. 14ff

³² Ibid, s. 194ff

³³ Gardell, Mattias, 2005. *Bin Ladin i våra hjärtan: Globaliseringen och framväxten av politisk Islam*, s.150 ff

När en social rörelse har ett tillräckligt stort stöd och engagemang hos befolkningen är det i princip en omöjlighet för staten att ignorera den helt. Ofta uppstår då en dialog mellan stat och social rörelse, och det är då en förändring sker. De sociala rörelserna är en röst för de fattiga, utslagna eller förtryckta, och de utgör ofta ett hot mot de övre skikten av samhället, de rika eller de styrande, och det är därför de sociala rörelserna spelar så stor roll i demokratiprocessen³⁴.

Sociala rörelser är generellt ett viktigt inslag i det civila samhället. Många medborgare får sin politiska skolning hos de sociala rörelserna, och det kan röra sig om allt ifrån studentorganisationer till fackföreningar till enskilda intresseorganisationer i ensaksfrågor³⁵ (Wiktorowicz 2001:7ff). Mobiliseringen och den folkliga aktiviteten är viktig för en nations utveckling, och i längden också viktig för demokratin. En stat som har ointresserade och oupplysta medborgare brister också i Dahls demokratikriterier. Man ska aldrig ta demokratin för given, och det är också därför sociala rörelser är viktiga. Där skolas medborgare in i att bli delaktiga i den politiska sfären.

³⁴ Markoff, 1996, s. 32

³⁵ Wiktorowicz, Quintan. 2001. *The management of Islamic activism: Salafis, the Muslim Brotherhood and the state power in Jordan*, s. 7ff

3 Bakgrund

Muslimska brödrskapet räknas som en av de viktigaste rörelserna i hela arabvärlden. För att vi ska kunna göra en idéanalys av organisationen är det viktigt att först diskutera deras bakgrund och historia fram till idag.

Muslimska brödrskapet bildades 1928 av bland andra Hasan al-Banna, 22-årig lärare som ville mobilisera de muslimska massorna att återvända till islam. Prägad av den brittiska kolonisationen ansåg han att den muslimska världen i allmänhet och Egypten i synnerhet har blivit attackerad av västerlandet. I ett uttalande säger han att västvärlden har skadat den muslimska världens värdighet, ära, oberoende och spillt muslimskt blod. Därför har Banna motsatt sig de importerade politiska idealen. Enligt honom var räddningen för Egypten att söka inom islam, eftersom den stat som bygger på islam är:

”... more complete, more pure, more lofty and more exalted than anything that can be found in the utterances of Westerners and the book of Europeans.”³⁶

Banna var också starkt kritiskt till de politiska ledarna som han ansåg bär skulden till att imperialismen har slagit rot i den muslimska världen. I ett brev som han skrev till Egyptens kung Faruq 1947 föreslog han att kungen skulle ersätta den västerländskt inspirerande lagen med shari’ah, islamsk lag. Han ansåg att västerländska lagar har ”förgiftat” de muslimska samhällena. Men Bannas krav i kombination med att Brödrskapet fick ökat stöd bland befolkningen ledde till att kungen bestämde sig för att förbjuda rörelsen 1948. Rörelsen, som under den tiden inte drog sig för att bruka våld, svarade med att avrätta premiärministern Mahmud Fahmi al-Nuqrashi senare samma år. Vedergällningen lät inte vänta på sig och 1949 avrättades Hassan el-Banna av den hemliga polisen³⁷.

Förbudet hävdes 1951 och ett år senare deltog Muslimska brödrskapet, tillsammans med de ”Fria officerarna” i en kupp som störtade kungen. Rörelsen hoppades på att få en del makt, men den nya regeringen med Nasser i spetsen upplöste alla politiska partier, men Brödrskapet tilläts verka fritt eftersom rörelsen inte var organiserad som ett politiskt parti. Konflikten med Nasser trappades upp eftersom han, precis som kungen, vägrade ge efter för Muslimska

³⁶ Sullivan, Denis J. & Sana Adeb-Kotob, 1999. *Islam in contemporary Egypt – Civil society vs. the state*. s. 41ff

³⁷ ibid

brödraskapets krav på att införa shari'ah³⁸.

Konflikten kulminerade i oktober 1954 då ett misslyckat mordförsök på Nasser ledde till klappjakt på Muslimska brödraskapet. Tusen medlemmar fängslades och ledarna avrättades. Bland de fängslade fanns Sayyid Qutb, en av rörelsens ledande ideologer. I fängelset skrev han boken ”Ma’ alim fi al-Tariq” (Signs along the path). Boken, som kritiserade det egyptiska samhället, kom att bli en stor inspirationskälla för den islamistiska rörelsen. Qutb skriver att det egyptiska samhället befinner sig i *jahiliyya*, ett tillstånd av okunskap, likt det tillstånd som rådde innan islam. Qutb uppmanade muslimerna att inleda *jihad*, i det här sammanhanget ska begreppet tolkas som väpnat kamp, mot ledarna eftersom de har ersatt guds lagar med sina egna³⁹.

Hans inställning till våldsanvändning skapades i stor utsträckning i fängelset där han blev vittne till hur fångarna behandlades av vakterna. Särskilt starkt intryckt gjorde en massaker på 21 interner år 1957. Qutb chockades av fängelsevakternas brutalitet och enligt vittnesuppgifter var det då han förlorade det kvarvarande hoppet om att Nassers regim skulle vara islamiskt. Trots upprepade försök från Nasser att göra sig av med Brödraskapet lyckades han aldrig få bort dem helt från Egypten⁴⁰.

Egyptens nederlag i sexdagarskriget med Israel 1967 ledde till att förhållandet mellan Nasser och Muslimska brödraskapet förbättrades något. Men Sayyid Qutb fick inte uppleva det. Han hängdes i sin cell 1966 anklagad för att uppmana massorna till revolt. Nederlaget i sexdagarskriget tolkades bland många av egyptierna som straff för att landet valt att följa socialistiska, och inte islamiska ideal, vilket gynnade rörelsen⁴¹.

1969 anses vara det år som Brödraskapet gjorde upp med Qutbs mer radikala idéer och återvände till Hassan el-Bannas pragmatiska inställning. En inflytelserik medlem av Brödraskapet publicerade samma år en bok där han, till skillnad från Qutb, hävdar att muslimer kan överleva i ett samhälle som präglas av *jahiliyya*. Varje individ har ansvar för att leva enligt de muslimska reglerna. Det gjorde att de enskilda personerna befriades från ansvaret för det som skedde i samhället. Boken som på engelska heter ”Missionaries, Not Judges” har en mycket moderat ton där tonvikten läggs på att lära egyptierna mer om islam för att de sedan ska vara med och skapa ett muslimskt samhälle, utan att använda våld⁴².

De goda relationerna med regimen för Muslimska Brödraskapets del fortsatte även under Sadats styre i början av 1970-talet. Gruppen fick inte det lagliga

³⁸ Sullivan, Denis J. & Sana Adeb-Kotob, 1999, s. 43ff

³⁹ ibid

⁴⁰ ibid

⁴¹ ibid

⁴² ibid, s. 69

erkännandet de ville ha, men regimen motsatte sig inte när den omorganiserades. En viktig förändring skedde i samband med att medlemmarna började släppas ifrån fängelserna under 1970-talet. Rörelsen valde att ge upp den väpnade kampen för att istället ägna sig åt bekämpa systemet inifrån. Siktet var inställt på politisk förändring genom samarbete med den styrande regimen⁴³.

Oppositionsarbete har aldrig setts med blida ögon av de styrande i Egypten. Regimen har på olika sätt försökt motverka Muslimska brödrskapet. Rörelsen får fortfarande inte registrera sig som ett parti, men en uppluckring skedde vid årsskiftet 1976-77, då fyra partier legaliserades. Ett av partierna förbjöds kort därefter sedan partiledaren kallat De fria officerarnas maktövertagande för en kupp och inte en revolution. Men fortfarande var det förbjudet att starta partier på religiös grund vilket anses vara ett förbud riktat direkt mot Muslimska brödrskapet. Brödrskapet kringgick förbudet genom att kandidera för olika partier, och efter en lagändring 1995 fick de ställa upp i parlamentsvalen som oberoende kandidater. Flera gånger har regeringen arresterat rörelsens medlemmar, och inför valen 1990 och 1995 arresterades både Brödrskapets kandidater och dess valarbetare. 1995 åtalades 82 kandidater under terroristlagarna, men enligt Gardell kunde inte åklagaren hitta bevis för att någon av de åtalade hade gjort sig skyldig till att ha använt våld, uppmuntrat till våld eller haft samföre med våldsgrupper⁴⁴.

I valet 2000 blev Brödrskapet återigen största oppositionsgruppen, trots att de ställde upp med ett begränsat antal oberoende kandidater. Brödrskapet har förklarat att de tänker kandidera i alla tänkbara val, så därför välkomnade de Mubaraks-regimens beslut att tillåta mer än en presidentkandidat i valet, men opponerade sig däremot regimens krav att först ”godkänna” vilka som får kandidera. I maj 2005 fängslades läkarfackets ordförande Essam El-Erian och släpptes i oktober bara en dryg månad innan presidentvalet, där han sade sig vilja ställa upp. I en intervju i samband med frisläppandet har han förnekat planerna på att ställa upp i valet, men hävdar att hans gripande har politiska motiv⁴⁵.

Sin största framgång fick Muslimska Brödrskapet i valet 2005 då gruppen vann 88 av 454 platser och blev den största oppositionsgruppen. Strax efter valet presenterade Issam al-‘Aryan, ledare av Brödrskapets politiska byrå, vad han kallade för en aktionsplan för rörelsens nästa fas. Han har valt ut fyra saker som Brödrskapet måste arbeta med:

1. Kristallisera ut Brödrskapet politiska projekt och förklara det för eliten såväl som medborgarna.

⁴³ Sullivan, Denis J. & Sana Adeb-Kotob, 1999, s. 59ff

⁴⁴ Gardell, 2005, s. 154

⁴⁵ Ikhwanweb 4

2. Uppnå balans mellan organisatoriska, och andra aktiviteter som politiska, sociala och utbildningsaktiviteter.
3. Omvandla befolkningens stöd till politisk och socialt arbete,
4. Konsolidera samarbetet med andra jämförbara intellektuella och politiska grupper⁴⁶.

Med tanke på det stora stödet rörelsen fick i valet 2005 hade de kunnat ansöka om att starta ett parti. Myndigheterna skulle ha svårt att säga nej, med tanke på att rörelsen fick 20 procent av rösterna i valet, vilket skulle ge Brödraskapet en moralisk seger. Förutom den interna debatten om huruvida rörelsen ska bli ett politiskt parti eller ej, är regimen regler som förbjuder partier på religiös grund är ett annat hinder. Därför har medlemmarna sagt att de ska bilda ett parti först när den statliga kommittén som ger tillstånd att starta parti upplöses⁴⁷.

⁴⁶ Elad-Altman, Israel, 2006. "The Egyptian Muslim Brotherhood After The 2005 Elections", vol 4.

⁴⁷ Ibid

4 Muslimska brödrskapet – en social rörelse i samtida Egypten

Muslimska brödrskapet anses vara en av de viktigaste och mest inflytelserika rörelserna, inte bara i Egypten, utan i hela arabvärlden, och de är vitt spridda i hela det civila samhället. I det här kapitlet kommer vi att diskutera hur de arbetar i dagens Egypten, och vilken betydelse de har som social rörelse i civilsamhället.

John Markoff menar att demokrati inte kan reduceras till något som bara händer på valdagen. Professionella tjänstemän och politiker är inte de enda aktörerna i det demokratiska spelet. De sociala rörelserna och organisationerna är väldigt viktiga för demokratins utveckling, inte bara på grund av att de för en dialog med den styrande regimen, utan också för att de lätt kan opponera sig mot fattade beslut genom strejker, demonstrationer, blockader och så vidare. Det demokratiska spelet förs på alla plan i samhället, och inte bara genom folkomröstningar och allmänna val. De sociala rörelserna består inte av tjänstemän och proffs-politiker, utan av vanliga medborgare som för oppositionen på alla arenor, och inte minst i det vardagliga livet. Det kommer alltid att finnas folkgrupper som inte känner sig representerade av politiska partier eller kandidater, och dessa kommer alltid att bilda opinion genom att organisera sig. Även om allmänna val och folkomröstningar är viktiga för ett demokratiskt samhälle får man inte negligera makten hos de sociala rörelserna⁴⁸.

Muslimska brödrskapets arbete kan anses stämma väl överens med Markoffs beskrivning av de sociala rörelserna. De bildar fackföreningar, studentrörelser och de strejkar, i kampen mot den sittande regimen, utan att använda våld.

Enligt Markoff är sociala rörelser ett effektivt och viktigt inslag i demokratiseringsprocessen, bland annat eftersom rörelserna ofta får representera ”folket” och dess vilja till demokratisering. Dessutom är sociala rörelser mycket effektiva som medel i kampen mot en totalitär regim, då dessa lätt kan vinna folkets stöd genom att bara peka på brister hos den sittande regimen. När regimen brister, till exempel när en ekonomisk kris inträffar, eller en smärre nationell skandal kommer till allmänhetens kännedom snappar de sociala rörelserna upp det direkt, och proklamerar istället motsatsen som sin väg. På så sätt får de större stöd hos folket, och växer sig snabbt starka⁴⁹.

⁴⁸ Markoff 1996, s. 121ff

⁴⁹ Ibid, s. 14

Muslimska brödrskapet pekar på många brister och fel hos den nuvarande egyptiska regimen, och växer också i sitt medlemsantal för varje år. Enligt Sullivan och Adeb-Kotob beror Muslimska Brödrskapets popularitet i Egypten på, i huvudsak, två saker:

1. Regeringens misslyckande. Egyptiska myndigheter och de statliga institutionerna är kända för korruption, ineffektivitet, misskötsel, etc.

2. Muslimska brödrskapets vilja att hjälpa lokalsamhällen som lider av arbetslöshet, fattigdom, inflation och regeringens försummelse⁵⁰.

Muslimska brödrskapet ses som en politisk kraft, men ägnar sig också mycket åt social välfärd. Gruppen driver, som vi tidigare nämnt, bland annat skolor, sjukhus, daghem, efterskolan-program och Koranskolor. Många av Egyptens fattiga medborgare skulle inte ha råd med exempelvis sjukvård och skolgång om det inte vore för Brödrskapets sociala verksamheter, och det kanske är därför de har ett så starkt stöd hos befolkningen⁵¹.

Muslimska brödrskapet pekar på att välfärd är allas ansvar. I partiets vision förenas privat företagsamhet med omfördelningspolitik för att se till att grundläggande behov av mat, vatten, bostad, sjukvård, etc. tillgodoses. De menar att det enligt Koranen är varje medborgares plikt att hjälpa sina medmänniskor, och det är därför de har en så utbredd social verksamhet i landet⁵².

Genom att ha medlemmar som är aktiva i studentrörelserna och i fackföreningsrörelsen, som numera domineras av Brödrskapet, skaffar de sig en stor medlemsbas bland de utbildade grupperna, samtidigt som engagemang i facket eller studentrörelsen för många egyptier ofta är den första erfarenheten av demokratiskt organiserad verksamhet. Mattias Gardell skriver att den islamistiska folkrörelseverksamheten kan betraktas som en demokratisk skola med sina öppna debatter, demokratiska val till ledande poster där ledarna kan röstas bort om de missköter sig⁵³.

Eftersom social rättvisa är en viktig punkt på programmet började Muslimska brödrskapet satsa på facklig organisering under 1980-talet regeringens införande av marknadsliberalismen i Egypten skapade stora klassklyftor. Kampen om kontrollen av de stora fackföreningarna beskrivs av medlemmar i Brödrskapet även som strategisk viktig, eftersom myndigheterna har svårt att avgöra om fackföreningar ska behandlas som politiska, religiösa eller endast fackförening för yrkesarbetare och professionella. Essam el-Erian, ordförande i läkarfacket och medlem i Brödrskapet säger:

⁵⁰ Sullivan, Denis J. & Sana Adeb-Kotob, 1999, s. 50

⁵¹ ibid

⁵² Gardell, 2007, s 147

⁵³ Ibid

”Liksom jag själv är vi alla tre: vi är religiösa, politiskt aktiva och yrkesmänniskor som verkar genom facken för seriös förändring i detta land.”⁵⁴

Islamisterna skördade stora framgångar i valen till de olika fackförbuden i slutet av 1980- och i början av 1990-talet och genomdrev en rad förändringar, vilket gjorde dem väldigt populära bland medlemmarna. Efter att 1987 ha tagit makten i ingenjörsförbundet som har cirka 200 000 medlemmar, slöts bland annat avtal med staten vilket gjorde att ingenjörerna fick jobba eftermiddagsskift. På det sättet kunde förmiddagarna ägnas åt privatarbete, då många ingenjörer inte tjänade tillräckligt på sina ordinarie jobb eller ens var anställda inom de yrkesområden de utbildat sig inom. När Brödraskapet vann samtliga platser i styrelsen för ingenjörsförbundet 1989 satsade de på nya reformer. Medlemmarna fick räntefria lån för att kunna köpa bostad och bilda familj, en trygghetsförsäkringsfond byggdes upp, islamisterna lyckades också fyrdubbla lönerna på tioårsperiod. Islamisterna hade stora framgångar i fackföreningsvalen även inom de andra medelklassyrkena⁵⁵.

Efter att ha studerat det amerikanska sjukförsäkringssystemet införde Brödraskapets representanter en egen sjukförsäkring för medlemmarna i läkarfacket, men på islamisk grund. Till skillnad från den amerikanska modellen fick medlemmarna köpa försäkring även om de hade livshotande cancer eller andra allvarliga sjukdomar. Islamisterna belönades för sina reformer av medlemmarna i valet 1992, då de fick samtliga poster i styrelsen för läkarfacket förutom en. Även de koptiska kristna, som utgör 20 procent av läkarkåren i landet, röstade på islamisterna i strid med den koptiska biskopens vädjan. Islamisterna skördade framgångar även i valet till advokatsamfundet, som traditionellt består av marxister och vänsternasserister. Enligt Gardell är det den konkreta politiken som även här har lett till framgångar. Bland annat har de nyutexaminerade juristerna, som förmodligen själva aldrig skulle ha råd med egna byråer, erbjudits subventionerade kontorslokaler. Advokater som inte har råd med egen bil fick gratis åka till domstolsförhandlingar i fackets egna minibussar⁵⁶.

När minst 500 människor dog och 50 000 blev hemlösa efter en jordbävning i Kairo 1992, mobiliserade Muslimska brödraskapet sina yrkesförbund. Läkarfacket byggde upp tillfälliga tältbostäder i de drabbade slumområden och delade ut pengar till de drabbade. Tillsammans med annan sjukvårdspersonal erbjöd de gratis sjukvård och delade ut mediciner. Ingenjörsfacket beräknade skadornas omfattning och planerade ombyggnad. Samtidigt stod myndigheterna handfallna. Islamisternas insats uppmärksammades av den amerikanska veckotidningen Newsweek som på omslaget hade rubriken ”Islam är lösningen”- Brödraskapets

⁵⁴ Gardell, 2007, s. 148

⁵⁵ ibid

⁵⁶ ibid

klassiska slagord. Myndigheterna svarade med att riva ned de provisoriska bostäderna som Brödraskapet byggt, privata medel som strömmade in till facken beslagtogs av staden och ingenjörerna beordrades att sluta med sina inspektioner⁵⁷.

Året efter, 1993, hårdnade kampen mellan staten och de fackförbunden som dominerades av MB. *Lagen om demokrati inom syndikaten* förklarade att valen till fackföreningsstyrelser blir ogiltigförklarad om färre än 50 procent av medlemmarna röstar. Om mindre än 50 procent röstar är det en statlig domstol som får utse styrelsen. Valdeltagandet i Egypten har generellt varit lågt i Egypten och Mubarak trodde att det gynnade islamisterna. Men Mubaraks strategi visade sig vara kontraproduktiv. Vid 1994-års fackliga val i apotekarsamfundet deltog 80 procent av medlemmarna och islamisterna vann sin största seger någonsin med 71 procent av rösterna trots att en tredjedel av medlemmarna i kåren är koptiska kristna⁵⁸.

Mattias Gardell citerar sociologen Saad Eddin som hävdar att fackförbunden är viktigare för demokratin än de politiska partierna, eftersom de olika politiska lägren fritt kan slåss om makten där, vilket de inte kan i den politiska världen⁵⁹.

Fackföreningsrörelsen och studentorganisationerna tenderar vara de viktigaste plattformarna för Brödraskapets politiska aktivitet. Det är här de har skördat de största framgångarna och det är här de har haft det största stödet. Ända sedan mitten och 1970-talet har Muslimska brödraskapet haft majoriteten av de ledande positionerna inom både studentrörelsen och fackföreningsrörelsen. Även om stödet för dem har gått i vågor, har de sedan dess, framförallt i storstadsregionen runt Kairo, varit i majoritet⁶⁰. Rosefsky Wickham menar att det massiva inflytandet i studentorganisationerna framförallt under 1970-talet, har skapat grunden för hur Brödraskapet arbetar idag. De som var aktiva där och då är idag de ledande inom organisationen, och studentrörelserna fungerande som en skola för muslimska ledare överlag⁶¹.

I och med det massiva stöd Brödraskapet har i Egypten är det svårt för den sittande regimen att ignorera dem helt. Markoff skriver att demokratin bland annat utvecklas i och med att det uppstår en dialog mellan stat och social rörelse, och i Egypten är kanske så inte fallet än. Brödraskapet har lyckats få många mandat i nationalförsamlingen trots att de själva inte har status som politiskt parti. Dock verkar regimen ta dem på allvar och se dem som ett hot direkt riktat mot staten, då de är så uppenbart aggressiva och repressiva mot sociala rörelser i allmänhet, men

⁵⁷ Gardell 2007, sid. 146ff

⁵⁸ ibid, 150-151

⁵⁹ ibid

⁶⁰ Rosefsky Wickham, Carrie, 2002. *Mobilizing Islam: Religion, activism and political change in Egypt*, s 116ff.

⁶¹ Ibid, s 116

framförallt mot Muslimska brödrskapet, vilket inte är så konstigt då de är den största aktiva oppositionsgruppen mot Mubaraks regim.

John Markoffs definition av sociala rörelser, som vi skrev om i kapitel 2, anser vi stämmer väl in på Muslimska brödrskapet. Organisationen har reella mål och syften, de är ett kollektiv; en grupp, som arbetar tillsammans för samma mål. Enskilda händelser, såsom enstaka demonstrationer, strejker och blockader, förekommer givetvis, men alla har samma syfte i grunden: skapandet av en demokratisk, islamisk stat. Huruvida deras syften är ärliga eller inte kommer vi att diskutera i nästföljande kapitel, liksom om deras demokratisyn är förenlig med den västerländska demokratitraditionen.

5 Muslimska brödraskapets politik

Vi kommer här att diskutera de generella dragen i Muslimska brödraskapets politik, hur de beskriver sig själva och sin politik. Vi utgår ifrån deras egna skrifter, men också ifrån vad utomstående forskare har skrivit om organisationen. Sedan kommer vi att titta närmare på Brödraskapets parti- och principprogram och analysera dessa utifrån de sju kriterier för polyarki som Robert A Dahl formulerat och som vi diskuterade i kapitel 2.

5.1 Muslimska brödraskapets politiska plattform

Brödraskapet ingår i *wasateyya*-rörelsen (den islamiska mittfåran) som består av en rad organisationer som ägnar sig åt olika verksamheter. *Wasateyya* är ett begrepp hämtat från Koranen där Gud säger till muslimerna att han har gjort dem ”till ett mittens samfund” vilket tolkas som en uppmaning att undvika extremer till förmån för en balanserad, förnuftig och väl avvägd hållning⁶².

Brödraskapet skiljer inte på religion och stat och anser att islam är lösning på alla problem, oavsett om det handlar om skälet till förlusten i sexdagarskriget 1967 eller bristen på bostäder 1998. Målet att inrätta en islamisk stat är kärnan i rörelsens politik, samtidigt som de inte alls är tydliga när det gäller att förklara hur en sådan stat ska styras. Inom rörelsen pågår en ideologisk strid mellan två falanger, en yngre generation och ”det gamla gardet” om vilken roll islam ska spela och hur rörelsen ska organiseras⁶³. En diskussion som vi ska återkomma till, men först ska vi kortfattat beskriva rörelsens ståndpunkter i några frågor som är centrala för vår uppsats innan vi går vidare till att granska deras partiprogram

Skapandet av en stat som inte styrs av lagar skapade av människan, utan av Guds lagar, shari’ah går som en röd tråd igenom hela rörelsens historia. Men innan det sker måste först samhället blir islamiskt, och enligt Brödraskapet byggs ett sådant samhälle underifrån. Först gäller det att islamisera individen, sedan familjen och så småningom ska hela samhället bli islamiserat. Målet är alltså en islamisk stat, men den behöver inte nödvändigtvis styras av Muslimska brödraskapet. De styrande ska bara se till att upprätthålla de muslimska

⁶² Gardell, 2007, s. 141ff

⁶³ Elad-Altman, Israel, 2006. “Democracy, Elections and The Muslim Brotherhood

principerna. Rörelsens grundare, al-Banna, har sagt att rörelsen ska i första hand jobba för en social reform och inte sträva efter att direkt utöva politisk makt⁶⁴.

En annan sak som gör Brödraskapet till en viktig organisation är deras tolkning av begreppet *jihad*. Många västerlänningar och de militanta islamisterna väljer att tolka begreppet som att det handlar om väpnad kamp mot staten. Men Brödraskapet har valt att tolka begreppet som att det handlar om en kamp om social rättvisa, nåd och kommunikation så att den islamiska staten kan byggas från individnivå och uppåt⁶⁵.

Kärnan i den här uppsatsen är ändå Brödraskapets inställning till demokrati och dess institutioner. Den diskussionen ska vi fördjupa oss i slutet av det här kapitlet. Det är värt att notera, att till skillnad från många andra inom den muslimska världen är rörelsen inte emot demokrati trots att de har lett till häftig kritik från de mer militanta grupperna. Islamistiska grupper har anklagat Brödraskapet för att vara delaktigt i ett icke-muslimskt system. På den sistnämnda kritiken svarar Brödraskapet att gruppens mål är att förändra ”institutioner med institutioner” under parollen ”Islam är lösningen”⁶⁶.

Upprepade gånger har de sagt sig jobba för demokratins utbredning. Flera kända företrädare för Brödraskapet har uttalat sig positivt om demokrati och sagt att många demokratiska institutioner är förenliga med islamisk lag. Muhammed Ma'mun al-Hudayabi, som 1989 var ordförande för Brödraskapets medlemmar i den egyptiska nationalförsamlingen, har om demokrati sagt följande:

”... there is a certain degree of democracy; we guard and hold on to it. We work to confirm and develop it until rights are complete. It is important to confirm the democratic pursuit in practice”⁶⁷.

Rörelsen kräver att samtliga politiska partier ska få ställa upp i val, att religiösa grupper ska få sina rättigheter erkända, att lagen ska följas när regeringen handskas med militanta organisationer. Flera kända företrädare för Muslimska brödraskapet har också krävt att rörelsen ska få bli erkänd som ett riktigt politiskt parti. Kravet förklaras bland annat med alla ska få möjlighet att delta i beslutsfattandet⁶⁸. En utvidgning av partisystemet skulle förstås gynna Brödraskapet och göra det möjligt för dem att ställa upp i val utan att behöva ingå koalitioner med andra partier eller grupper.

Sedan kommunismens fall och den demokratiseringsvåg som följde har Brödraskapets medlemmar hävdade att det är svårt att hålla medborgarna

⁶⁴ Sullivan & Abed-Kotob 1999, s. 45

⁶⁵ Ibid, s. 63

⁶⁶ Ibid, s 57

⁶⁷ Ibid, s. 48

⁶⁸ Ibid, s 45 ff

underkuvade när de bevittnar hur fler och fler länder blir fria. En annan viktig förklaring medlemmarna i Brödraskapet ger när de förespråkar demokrati är argumentet att demokratiska länder lättare kan uppnå stabilitet. Ett av argumenten som framförs är att en nations styrka inte kommer från materiell makt, istället är det folkets frihet och folkets tillit till regeringen och viceversa⁶⁹. Det leder oss in i en annan viktig diskussion, nämligen Brödraskapets inställning till våldsanvändning.

Trots att Brödraskapet motarbetas på olika sätt av regeringen och trots att dess medlemmar fängslas väljer de ändå att inte bekämpa regeringen med våld. Kampen mot olika regimer i Egypten, som pågått i snart 90 år, sker idag endast med fredliga metoder. Numera kan man säga att Muslimska brödraskapet är *en del* av det politiska systemet, och inte ett islamistisk *alternativ* till det⁷⁰.

5.2 Brödraskapets princip- och partiprogram

I parti- och principprogrammet letar vi efter de variabler som igenkänns från polyarkikriterierna, och jämför dem med varandra. De sju kriterierna kommer att fungera som kapitelrubriker, och under dessa analyserar vi hur organisationen ställer sig till det aktuella kriteriet. I vissa fall räcker inte parti- och principprogrammet till, och där har vi istället valt att använda oss av intervjuer med Muslimska brödraskapets högsta ledare, och andra artiklar som vi funnit på den officiella hemsidan

5.2.1 Valda befattningshavare

Muslimska brödraskapet skriver på flera ställen i sitt partiprogram att det är viktigt för dem med folkvalda representanter till en nationalförsamling, till de regionala institutionerna och på lokal basis. De riktar kritik mot den nuvarande ordningen i Egypten, där demokratin och de polyarkiska kriterierna är mer eller mindre icke-befintliga, och menar att ett samhälle aldrig kan vara demokratiskt om folket själva inte får välja sina representanter. En polyarkisk stat grundar sig på att folket själva får välja vilka som ska fatta beslut åt dem, och styra samhället, och det kriteriet finns det inget tvivel om i Brödraskapets program⁷¹. De skriver själva i sitt partiprogram att:

”...it emphasis to the consultation principle that respects the will of the citizens when choosing their representatives in all the institutions of the society, whether

⁶⁹ Sullivan & Abed-Kotob 1999, s. 45

⁷⁰ Ibid, s. 56

⁷¹ Ikhwanweb 1

legislative, executive, syndicates or societies, etc. and gives emphasis to their right to question their representatives and to vote of no confidence. This is because the Islamic method makes those in public and representative posts are meant to serve the people, and not be in superior of them; it is an assignment, not an honor, and not meant to give personal benefit, as the Prophet (peace be upon him) said: *'The best of people are those who benefit others most'*.⁷²

Trots att rörelsen påpekar att de ska tillåta religiösa minoriteter är de oklara på punkten vad det kommer att innebära. På tal om den kristna minoritetsgruppen, kopter, sade en av Brödraskapets ledare att kopter ”har rätt att inneha offentliga ämbeten, förutom presidentposten, eftersom det strider mot den islamiska principen att en icke-muslim inte ska kunna styra över muslimer”. Men i den engelska versionen av artikeln ska det ha stått att kopter även ska få inneha presidentposten. Det kan handla om en översättningsmiss, men kan också visa att budskapen är olika beroende på om man riktar sig till en västerländsk eller en inhemsk publik⁷³.

Ännu viktigare är det att frågan väcks om hur rörelsen egentligen ser på medborgerliga rättigheter och om inte risken finns att minoritetsgrupper förvandlas till andra klassens medborgare⁷⁴.

5.2.2 Fria och opartiska val

Liksom i föregående stycke menar Muslimska brödraskapet att Egypten länge varit en korrumpad och ickedemokratisk stat, något som de själva säger sig ta avstånd ifrån. I och med det vill de också i sin utopiska idealstat att valen som ska hållas ska vara fria och opartiska. Medborgare ska ha möjlighet att rösta på vilka kandidater de vill utan att riskera statliga eller politiska repressioner. Dessutom ska alla medborgare ha möjligheten att kandidera i alla val, och bilda vilka partier de vill. De hänvisar till allmänna mänskliga rättigheter i den här frågan, och menar att det är en mänsklig och demokratisk rättighet att tycka som man själv vill, och att rösta på vem man vill. Dessutom är Brödraskapet mycket intresserade av att utveckla utbildningssystemet i Egypten. Alla barn och ungdomar ska ha rätt till utbildning, just för att kunna vara engagerade i samhällsfrågor⁷⁵. Som vi diskuterade i teorikapitlet är det en viktig del i ett demokratiskt samhälle, och även om det inte ingår i polyarkikriterierna är det en viktig ingrediens för att få så fria och upplysta val som möjligt.

⁷² Ikhwanweb 1

⁷³ Elad-Altman, Israel, 2006. “The Egyptian Muslim Brotherhood After The 2005 Elections”

⁷⁴ ibid

⁷⁵ Ikhwanweb 1

Kritikerna säger att Brödraskapets vurm för fria och opartiska val i själva verket är spel för gallerierna och ingenting som kommer att vara en längre tid. Eller som historikern Bernard Lewis beskriver rörelsens taktik: ”one man, one vote, one time”⁷⁶.

Farhågorna är inte utan fog, eftersom det genom historien har funnits olika rörelser som utlovat demokrati, som Bolsjeviker, Baathpartiet i Irak och Syrien, även nasserister (anhängare till Nasser) och nazister, men som avskaffat den när de väl fick makten. Det finns väldigt lite skrivet om hur Brödraskapet tänker styra om de får makten. Även om de har blivit ombedda att förklara sin slogan ”Islam är lösningen” har organisationen ännu inte kommit med någon detaljerad förklaring hur de tänker styra landet om och när de får makten⁷⁷. Sedan kan man också tillägga att Brödraskapet inte har haft chansen att styra och att det vore kontraproduktivt att döma ut dem på förhand.

Deltagandet i valkampanjer gör Brödraskapet till en mycket framgångsrik plattform för att sprida budskapet att islam är lösningen. Deltagandet i politiska möten och att få tillgång till nationalförsamlingen är alltså mycket viktigt för rörelsen, eftersom det gör att budskapet till folket kan spridas om att islam inte bara är en tro, utan täcker alla livets aspekter. På så sätt bidrar det till skapandet av ett riktigt islamistisk samhälle som är rörelsens långsiktiga mål⁷⁸.

En sak som skiljer Brödraskapet från de rörelser som utlovat demokrati, men som när de väl fått makten skapat tyranniska styren, är att de numera helt och hållet tar avstånd från våld. Som tidigare nämnts är deras mål att ta makten på fredlig väg genom fredlig islamisering av samhället⁷⁹.

5.2.3 Allmän rösträtt

Alla vuxna medborgare i Egypten och även egyptiska medborgare som bor utanför landets gränser ska ha rätten att rösta i valen, och de ska dessutom ha möjligheten att återvända när som helst till Egypten om de så önskar. Utländska medborgare som bor i landet ska ha rätt till skydd, sjukvård och andra diverse behov tillfredsställda, men om de ska ha rösträtt framgår inte av partiprogrammet⁸⁰. Dock verkar det som att icke-medborgare inte ska ha rösträtt. Hur de ställer sig till exkluderandet av exempelvis gravt mentalt handikappade framgår inte, men vi kan ponera att de, liksom i Dahl kriterier, att de inte kommer att ha rättigheten. De säger sig också arbeta för lika rättigheter åt alla folkgrupper,

⁷⁶ Lieken & Brooke, 2007

⁷⁷ Lieken & Brooke, 2007

⁷⁸ Sullivan & Abed-Kotob 1999, s. 41-65

⁷⁹ Lieken & Brooke, 2007

⁸⁰ Ikhwanweb 1 & 2

oavsett etnicitet eller religion. Kvinnor ska också ha rösträtt, något som de saknar i flera stater i arabvärlden idag⁸¹.

5.2.4 Rätt att kandidera i val

Liksom i det föregående stycket ska alla vuxna män och kvinnor som är egyptiska medborgare ha rätt att kandidera i val. Dock gör de en åtskillnad mellan män och kvinnor. I principprogrammet finns ett kapitel som berör kvinnans rättigheter, och där kan man bland annat läsa att:

”...the woman has the right to: Participate in the elections and to have the membership in the legislative councils and the like, but within the limits that keep her honor and dignity”⁸²

Exakt vad som menas med en kvinnas heder och värdighet framgår inte av programmet. I samma stycke kan man läsa att huvudregeln är jämlikhet mellan kvinna och man, men att man åtskiljer män och kvinnor på vissa punkter på grund av religiösa skäl. Kvinnor är dock, enligt Muslimska brödraskapets tolkning, enligt Koranen likställd en man, men *befriad* från vissa religiösa plikter och kan därför aldrig stiga lika högt i den religiösa rangordningen⁸³.

Orden ”värdighet” och ”heder” återkommer vid ett flertal tillfällen, men förklaras inte mer ingående. Dock kan vi konstatera att de uppfyller även detta polyarkikriterium, men med invändningen att kvinnor möjligtvis har en något annorlunda roll i systemet.

5.2.5 Yttrandefrihet

I Muslimska Brödraskapets partiprogram står det att yttrandefriheten är en viktig hörnsten i det demokratiska samhälle de vill skapa. Religionsfrihet, frihet att kritisera den rådande statsmakten och frihet att till exempel demonstrera sitt missnöje ska alla ha plats i samhället, och aktörer som utövar denna frihet ska kunna göra det utan någon form av repression⁸⁴. Även inom själva rörelsen verkar det vara tillåtet med intern debatt och vissa av de mer betydelsefulla medlemmarna har uttalat sig kritiskt mot flera av Brödraskapets centrala ståndpunkter. Abd al-Mun'im Abu al-Futuh, representant för den yngre generationen i Brödraskapet och medlem i dess högst styrande organ, ”Vägledningsbyrå” är den mest kända kritikern. Han har deltagit i direktsänd

⁸¹ Freedom House

⁸² Ikhwanweb 1

⁸³ Ikhwanweb 3

⁸⁴ Ikhwanweb 1

dialog på en islamistisk hemsida där han fått svara på frågor om just splittringen. Men just i den debatten rättade han sig i ledet och hävdade att det inte finns någon splittring inom rörelsen⁸⁵.

Då organisationen själva varit utsatta för rättsliga påföljder när de uttryckt sig kritiska mot regimen, menar de att det är dags att göra något åt den auktoritära ledningen i Egypten⁸⁶. Yttrandefrihet hör ihop med fria och opartiska val, allmän rösträtt och rätten att kandidera i val, och därför uppfyller de det polyarkiska kriteriet om yttrandefrihet. Dock kämpar Brödrskapet för en islamisk stat där staten representerar grundläggande islamiska värderingar. Hur det står i relation till det löfte om religionsfrihet Brödrskapet utlovar i sitt partiprogram framgår inte tydligt.

Islam är statsreligionen, och den troslära som ska undervisas i skolan. Staten kommer att byggas upp kring tolkningar av shari'ah, och enligt dem själva ska inte människor som erkänner sin tro till andra läror än islam vara annat än jämlikar på alla plan⁸⁷. Yttrandefriheten är central i den polyarkiska teoribildningen, och Brödrskapet säger sig förespråka yttrandefrihet. Dock, anser vi, kan det finnas en konflikt mellan den religiöst inriktade staten och yttrandefriheten.

5.2.6 Alternativa informationskällor

Media har en viktig roll i en fungerande polyarkisk samhällsstruktur. Tidningar, radio och press måste ha möjlighet existera och de måste obehindrat kunna utföra sitt arbete utan hot om repression ifrån statsapparaten. Medier ska kunna arbeta kritiskt och granskande gentemot staten, de politiska beslut som fattas och hela den politiska och samhällseliga agendan. Muslimska brödrskapet skriver i sitt partiprogram att

”...the main message of the media is to urge the society, especially the youth, to adopt the values of liberty, and sense of belonging to home, which are considered to be a base of a serious foundation, then to adopt the values of development, positivity, justice and good citizenship.”⁸⁸

I nästföljande stycke menar de att det ska vara fritt för både private aktörer och institutioner att äga mediekanaler, men att det måste finnas en nationell institution som kan granska deras arbete. De förklarar dock inte vidare exakt vad denna institution skulle ha för arbetsuppgifter. Å ena sidan skulle de kunna mena

⁸⁵ Elad-Altman, Israel, 2006, vol 4

⁸⁶ Ikhwanweb 1

⁸⁷ Ikhwanweb 5

⁸⁸ Ikhwanweb 1

en institution som liknar den svenska Granskningsnämnden, men å andra sidan skriver de i citatet här ovan vilken roll media bör spela i deras utopi. Trots att de menar att både privata och institutionella aktörer ska ha rätt att äga medierna är det oklart vilken roll medierna kommer att spela och om de kommer att fritt kunna bedriva en granskande och kritisk medieverksamhet.

Då yttrandefriheten är begränsad i dagens Egypten har Muslimska brödraskapet ofta svårigheter att nå ut med sin propaganda. Brödraskapets officiella hemsida har en undersektion där de publicerar ett flertal olika webblagar, även kallat bloggar. Problemet med dessa är att ett flertal författare till dessa bloggar blivit utsatta för statliga repressioner såsom fängelsestraff och förföljelser. Dessa bloggar är ett sätt för Muslimska brödraskapet att visa på att den rådande egyptiska regimen inte respekterar vare sig yttrandefrihet eller alternativa informationskällor, och därför är de själva noggranna med att påpeka att om de kommer till makten ska detta vara fullt tillåtet⁸⁹.

5.2.7 Församlingsfrihet

Rätten för privatpersoner att mötas och ansluta sig till organisationer, skapa sociala nätverk och rörelser och att bilda partier är också centralt i en polyarkisk världsbild. Utan den möjligheten fallerar också möjligheten att till exempel ställa upp i val, uttrycka sina åsikter och skapa alternativa informationskällor.

Muslimska brödraskapet skriver i sitt partiprogram att det är varje medborgares rättighet att ha möjligheten att vara delaktig i organisationer och andra liknande sammanhang i det civila samhället. Dessutom menar de att det till och med är viktigt att ha en aktiv befolkning som är delaktig i sociala rörelser och liknande, som staten kan ha en dialog med för att utveckla samhället ytterligare⁹⁰.

5.3 Brödraskapet: islam och demokrati

Synen på kvinnor och minoriteter samt rörelsens åsikter om yttrandefrihet är det, som enligt vår mening, avviker mest från Dahls kriterier för polyarki. Vi anser i att skillnaderna bottnar i att rörelsen faktiskt alltid utgår ifrån islam och därför är det viktigt att närmare titta på Brödraskapets förhållande till religionen och deras uppfattning om demokrati.

⁸⁹ Ikhanweb 1

⁹⁰ Ikhanweb 1

Rörelsen har anklagats för att vilja komma till makten genom fria val för att sedan avskaffa systemet och skapa en totalitär stat. Eftersom representanterna för Brödraskapet inte har tydligt sagt hur de tänker sig ett samhälle där de har makten, menar kritikerna att Brödraskapet skulle kunna betrakta all kritik mot rörelsen som kritik mot religionen i och med att Brödraskapet säger sig representera islam. På så sätt skulle man kunna tysta all eventuell opposition.

En annan viktig fråga är om Brödraskapet skulle kunna tänka sig att lämna ifrån sig makten efter ett valnederlag till ett icke-muslimskt parti. Därigenom skulle de tillåta att makten hamnar i icke-muslimska händer vilket skulle strida med den islamiska principen att ickemuslim inte får styra i ett muslimskt land. Den kritiken har fått Abd al-Mun'im Abu al-Futuh, representant för den yngre generationen i Brödraskapet, att hävda att den islamiska diskursen bara är en produkt av mänskligt tänkande, men hans åsikter stöds inte av Brödraskapet i sin helhet. Den diskussionen är dock intressant eftersom den blottar den ideologiska splittringen inom Brödraskapet. Enligt Israel Elad-Altman har det i nästan två decennier pågått en intern debatt mellan två olika läger inom det Muslimska Brödraskapet. "Det gamla gardet" som har präglats av förtryck under Nasserregimen, betraktas som mer nitiska, konservativa och i första hand engagerade i långsiktigt missionärsarbete samt bevarandet av rörelsens enighet⁹¹.

Det andra lägret består av en generation studentledare från 1970-talet, när Anwar al-Sadat tillät Brödraskapet att ta över universiteten. Många ur den generationen är öppna för förändring och fäster större vikt vid politiskt än religiöst arbete. Egypten är viktigare för dem än den muslimska världen. Den gruppen är också mån om att ingå samarbete med andra politiska grupperingar, medan de äldre ledarna inte vill jobba tillsammans med de gamla fienderna. Konflikten mellan grupperna har lett till att några medlemmar har brutit sig ur 1995 och bildat ett moderat parti al-Wasat Party, som beskrivs som "centerparti"⁹².

Israel Elad-Altman lyfter fram Abd al-Mun'im Abu al-Futuh som den värtaligaste ur den nya generationen. Med tanke på att han är medlem av Brödraskapets högst beslutande organ, "Vägledningsbyrån" är hans åsikter viktiga att beakta. Han anser att den islamiska diskursen inte är helig, utan att den är föränderlig och baseras på mänsklig bedömning (*ijtihad*). Därför drar han slutsatsen att islamisternas ståndpunkter är produkter av deras förståelse och inte islam. Han betraktar demokrati endast som folkstyre och inte folkstyre med Allahs lagar. Abu al-Futuh och hans följeslagare är inte bara förespråkare av politisk pluralism, de har även sagt att de inte skulle motsätta sig valet av en kristen som en ledare i ett land där muslimer är majoritet. Den gruppen jobbar också för att förvandla Brödraskapet till ett renodlat parti, som till fullo kan vara öppet för allmänhetens insyn. Men även regimen, förutom det gamla gardet, motsätter sig

⁹¹ Elad-Altman, Israel, 2006. "The Egyptian Muslim Brotherhood After The 2005 Elections"

⁹² ibid

en sådan förändring eftersom de styrande, anser Abu al-Futuh, är i maskopi med det gamla gardet som vill förhindra utveckling till ett rent demokratiskt parti⁹³.

Men det Muslimska brödraskapets högsta ledare Muhammad Mahdi ‘Akif, som representerar den äldre generationen håller fast vid den linjen att Brödraskapets viktigaste uppgift är att befria landet och etablera en fri muslimsk stat. Så här sa Muhammad Mahdi ‘Akif om syn sin på islam I juli 2005:

“This great religion must be taken as one integrated whole, each part of which can function only with the other. The faith (*‘aqidah*), the law (*sharia*) and the acts of devotion (*‘ibadat*) are one integral whole, and it is absolutely impossible to separate religion from politics, or religion from the state, or the acts of devotion from (political) leadership. This is the MB’s faith.”⁹⁴

Den interna ideologiska striden som pågår inom Brödraskapet får inte missförstås som att det gamla gardet motsätter sig demokrati. 2004, strax efter att Akif tog över ledarposten, presenterades rörelsens “Reforminitiativ”, där det bland annat står att Brödraskapet stödjer “republikansk, parlamentarisk, konstitutionell och demokratisk politisk ordning” och att all makt ska utgå från folket samt att ingen individ eller grupp kan kräva makt så länge det inte finns stöd från folket som får rösta fritt. Frågan är bara hur mycket av det är uttryck för sann önskan att införa demokrati och hur mycket som beror på tryck utifrån, från bland annat från USA⁹⁵.

Allt som sagts ovan visar på att det finns oenighet om vissa centrala frågor, samt att rörelsen inte är tydlig på många punkter när det gäller hur landet kommer att styras. Den otydligheten märks inte minst i diskussionen om hur en islamisk stat ska se ut.

Lite paradoxalt hävdar Brödraskapet att de inte vill ha en religiös stat och regering, utan de säger sig vilja ha en civil stat där islam är källa till styret. Enligt logiken har shari’ah en gudomlig källa av auktoritet, medan regeringen får befogenhet från folket. Men, som Israel Elad-Altman påpekar i sin artikel, kan en stat, som enligt Brödraskapets mål, propagerar för shari’ah inte kan klassas på annat sätt än som religiös. Elad-Altman citerar “Reforminitiativet” där det står:

“Our only hope to achieve progress in all the aspects of life is by returning to our religion and implementing our *shari’ah*... We have a clear mission—working to put in place Allah’s law, on the basis of our belief that it is the real, effective way out of all of our problems—domestic or external, political, economic, social or cultural. This is to be achieved by forming the Muslim individual, the Muslim home, the Muslim government, and the state which will lead the Islamic states, reunite the scattered Muslims, restore their glory, retrieve for them their lost lands and stolen

⁹³ Elad-Altman, Israel, 2006. “Democracy, Elections and The Muslim Brotherhood

⁹⁴ Ibid, s. 27

⁹⁵ Ibid. sid 29ff

homelands, and carry the banner of the call to Allah in order to make the world happy with Islam's blessing and instructions"⁹⁶.

Sedan "Reforminitiativet" offentliggjordes har inget annat dokument publicerats som kan tillmätas samma dignitet vilket gör att ovanstående får tolkas som rörelsens officiella ståndpunkt, anser Enligt Israel Elad-Altman⁹⁷.

Samtidigt skriver statsvetarna Robert S. Leiken and Steven Brooke i sin artikel att de har intervjuat flera ledare för Muslimska brödrskapet runt om i Mellanöstern och att samtliga har lovat att respektera demokratins spelregler. De citerar en anonym ledare i Brödrskapet som kommenterar ett möjligt framtidsscenario där organisationen tvingas ta ställning till en imaginär valförlust:

"...we will have failed the people and the new party will have the right to come to power. We will not take away anyone's rights"⁹⁸.

Vi anser att svaret på frågan hur demokratiska Muslimska brödrskapet är inte lätt att ge. Dahl förkastar idén om att demokrati kan vara något relativt och beroende på kulturella aspekter. Han menar att om det vore så, skulle man lika gärna kunna argumentera för att Indiens kastsystem skulle vara demokratisk och rättvist, i och med att man hänvisar till kulturellrelativistiska argument som att uppfattningar som reglerar samhället alltid är acceptabla om de är gemensamt överenskomna⁹⁹. Om Muslimska brödrskapets idealsamhälle skulle stämma överens med alla demokratiska ideal och de demokratikriterier han satt upp, skulle religionen kanske inte spela så stor roll. Men i och med att man gör åtskillnad mellan män och kvinnor och åberopar religiösa argument för detta, brister jämlikheten, och också en viktig hörnpelare i den demokratiska idén¹⁰⁰.

Samtidigt vill ju Muslimska brödrskapet införa lika rättigheter mellan kvinnor och män, men skillnaden ligger i att en kvinna inte får vanära sin heder och värdighet. Den idén har i sig inte så mycket med demokrati att göra: rent officiellt ska en man och en kvinna vara lika inför lagen, och ha samma rättigheter och skyldigheter gentemot samhället. Rösträtt, rätten att kandidera i val, rätten till utbildning och så vidare, är lika för män och kvinnor, och det är kanske där den största demokratiska betydelsen ligger. Om det här var en uppsats som skulle granska islam och Muslimska brödrskapet ur ett feministiskt perspektiv skulle den här diskussionen definitivt vara av allra största värde, men rent grundläggande demokratiskt uppfylls de kriterier som krävs hos Brödrskapet på den här punkten.

⁹⁶Elad-Altman, Israel, 2006. "Democracy, Elections and The Muslim Brotherhood, s. 28

⁹⁷ibid

⁹⁸ Lieken, Robert S. & Brooke, Steven, 2007. "The Moderate Muslim Brotherhood", s. 9

⁹⁹ Dahl, 1989, s. 332ff

¹⁰⁰ Ibid, s. 93

5.4 Sammanfattning

Muslimska brödrskapets parti- och principprogram ger oss en bild av organisationen som någorlunda demokratiskt inriktad. De flesta av Dahls polyarkikriterier får stöd i texterna, och implementeras i den utopiska bilden av det ideala samhället Brödrskapet vill skapa. Dock skiljer sig deras demokratisyn från den gängse västerländska demokratiuppfattningen på flera punkter.

Västerländska demokratier tenderar att vara sekulariserade, även om kyrkan har en stark position i vissa länder råder det ändå en officiell åtskillnad mellan stat och religion. Muslimska brödrskapet utgår ifrån den muslimska tron, de islamiska shari'ah-lagarna och stödjer i princip hela sin politiska agenda på tolkningar av Koranen och Sunna, profetens utsagor. Många västerländska stater har konstitutioner som bygger på kristna värdegrunder, men inte så officiellt och explicit som Muslimska brödrskapets konstitutionsidé. En annan stor skillnad mellan de västerländska demokratiidealerna och Brödrskapets idéer är att de skiljer på män och kvinnor redan på konstitutionsnivå. Kvinnor och män ska vara jämlika, men det finns reservationer om hennes "heder" och "värdighet", något i den västerländska kontexten antagligen skulle betraktas som diskriminerande. Exakt vad "heder" och "värdighet" betyder framgår inte heller av partiprogrammet, men på många ställen på den officiella hemsidan framställs kvinnan som moderlig och främst som en vårdande familjefigur, som den som ansvarar för familjen. Självklart kan man hitta sådana tendenser även inom den västerländska politiska traditionen, men då oftast inom de värdekonservativa grupperna och religiöst inriktade partier.

Samtidigt visar rörelsen på en stor dos pragmatism i vardagspolitiken. Framstående företrädare har sagt att Brödrskapet borde styra först när samhället är redo för det, men att tiden fortfarande inte är kommen. Det blir omöjligt att ägna sig åt sådana frågor som turism, alkoholförsäljning, bankväsendet innan medborgarna har fått "full tilltro till Allahs lag", ska en av ledarna ha sagt.¹⁰¹

Yttrandefriheten är, som vi skrev tidigare i kapitlet, en viktig hörnsten i ett demokratiskt samhälle. Befolkningen måste ha möjlighet att kritisera och uttrycka sitt missnöje utan att riskera straff eller liknande repressalier. Eftersom Muslimska brödrskapet själva är utsatta för förföljelser och medlemmar blir gripna titt som tätt på grund av att de har publicerat bloggar eller liknande, är organisationen noga med att påpeka att yttrandefriheten är något väldigt viktigt och grundläggande i det demokratiska samhället. Även i det samhälle de själva vill skapa ska alla människor ha möjligheten att fritt yttra sina åsikter. Yttrandefriheten går hand i hand med till exempel religionsfriheten. Eftersom det

¹⁰¹ Lieken, Robert S. & Brooke, Steven, 2007. s. 13

är en islamisk stat som Brödraskapet vill skapa väcks förstås frågan om det kommer att vara fritt att uttrycka vilka religiösa budskap man vill. Men i och med att de själva skriver att det är upp till var och en att välja sin religion, får vi också utgå ifrån att det kommer att vara upp till var och en att praktisera den eller att förespråka den.

Som tidigare nämnts tar Brödraskapet avstånd från skapandet av en islamisk stat med våld, demokrati ses som en islamisk ideal. Rörelsen betraktar också mänskliga rättigheter som ovillkorliga eftersom de garanteras av Gud och inte exempelvis av medborgarskap. Stor vikt fästs också vid sammanlänkningen av privat och offentlig moral och definitionen av ett ”civiliserat beteende” myntas som innebär att man ska vara ”anständigt klädd”, avstå från tobak droger, spel och utomäktenskaplig sex. På samma sätt vill man att nepotism, korruption, maktmissbruk, ränta ska strängt beivras från staten och staten måste också se till att samhället hålls fritt från prostitution, pornografi, alkohol och narkotika¹⁰².

Sullivan och Abed-Kotob skriver att den islamiska kulturen ansetts utesluta folklig medverkan och det är en av förklaringarna till att islam och demokrati inte kunnat förenas. Men i och med Brödraskapets krav på att de styrande måste införa islamisk lag skapas en ny bild av det egyptiska samhället. En bild som visar att den muslimska majoriteten inte låter sig förtryckas, som ställer krav och inte längre är medgörliga¹⁰³. Författarna ställer därför en viktig fråga:

Om äldre islamiska samhällen inte varit förenliga med demokrati på grund av den totala underkastelsen till de styrande, är dagens muslimer mer kompatibla tack vare sina krav på att delta i den politiska processen? Abed-Kotob och Sullivan skriver att det för västerlänningar kan te sig konstigt att en rörelse med uttalat mål att skapa en islamisk stat samtidigt kämpar för att införa demokrati. Men de påpekar:

”A preoccupation with the separation of church and state, while perhaps appropriate for Western publics, might not be as appropriate in the eyes of Muslims who stress the intricate connections and overlapping between their religion and the preferred role of the state”¹⁰⁴.

Deras slutsats är att Muslimska brödraskapet bör få fullt tillträde till det politiska livet i Egypten. Genom att Brödraskapet får status som politisk parti, kan åtminstone vissa delar av befolkningen som kräver islamistisk representation i de styrande organen, känna sig nöjda och inte behöva söka sig till de mer militanta grupperna.

¹⁰² Lieken, Robert S. & Brooke, Steven, 2007, s. 9

¹⁰³ Sullivan, Denis J. & Sana Adeb-Kotob, 1999, s. 43ff

¹⁰⁴ Ibid, s. 65

6 Slutdiskussion och sammanfattning

I den här uppsatsen har vi undersökt Muslimska brödrskapet och deras demokratisyn. Organisationen säger sig vilja skapa ett demokratiskt samhälle med de muslimska shari'ah-lagarna som grund, och i vår jämförelse mellan Robert A Dahls polyarkikriterier och Brödrskapetets parti- och principprogram finner vi också att de stämmer väl överens på många punkter.

Samhällen som uppfyller Dahls polyarkikriterier är inte likställda med demokratier. De brister på många av de för demokratin ideala punkterna, men Dahl menar att polyarkin är det bästa möjliga, och att demokratin bara är en utopisk idealbild av det perfekta samhället.

Även om vi har kunnat konstatera att Robert A Dahls polyarkikriterier stämmer någorlunda väl överens med Muslimska brödrskapetets parti- och principprogram finns det en del skillnader. Men trots det kan Brödrskapetets samhällsutopi ändå kallas någorlunda polyarkisk korrekt.

Översatt till en västerländsk kontext skulle vi kunna säga att Muslimska brödrskapet i själva verket är att likna vid värdekonserverativa Europeiska partier. Många människor i den muslimska världen motsätter sig allt som kommer ifrån väst, och demokrati anses vara en västerländsk produkt. Särskilt efter 9/11 har man sett sådana tendenser. Men Brödrskapet har inte heller viljan att kopiera de västerländska nationerna¹⁰⁵.

Man kan säga att Brödrskapet bidrar till att skapa en slags ”islamisk demokrati”, att de bidrar till att demokratisera samhället utan att fjärma potentiella väljare som kanske räds ”västerländska” eller ”de otrognas” ideologier.

Kanske beror de stora framgångarna i det senare valet på det sociala arbete som Muslimska brödrskapet utför i dagens Egypten, kanske tjänar de på det nyväckta intresset för politisk islam. Förmodligen har båda faktorerna spelat roll i kombination med att befolkningen säkert har tröttnat på den auktoritära regimen. Det i sig behöver inte vara någonting negativt eftersom Brödrskapet förmodligen lockar tills sig de medlemmar som annars hade sökt sig till de militanta grupperna. I ljuset av de stora framgångarna i valet 2005 kanske kan medborgarna få dra slutsatsen att avståndstagandet från våld ändå lönar sig i längden.

¹⁰⁵ Gardell, 2007, s. 141ff

De använder religion på ett skickligt sätt för att locka till sig de redan troende, samtidigt som de försöker tona ner de mer kontroversiella ståndpunkterna för att inte skrämma den mer sekulariserade delen av befolkningen.

Ett annorlunda politiskt klimat, annorlunda kulturella värderingar och ett samhälle uppbyggt på en annan historia är faktorer som man måste ta hänsyn till även om man tror på demokratins universella värden. Framförallt måste man ta det i beaktning när man diskuterar Muslimska brödraskapets mål att skapa en religiös stat, med grunden i den muslimska shari'ah-lagen, samtidigt som de säger sig vilja skapa en demokratisk stat. Det är i sig behöver inte vara en motsättning, beroende på hur man tolkar begreppen. Vissa av de muslimska tänkarna menar också att sekularism och demokrati inte behöver höra ihop. Man måste inte ha ett sekulariserat samhälle för att kunna skapa en demokratisk stat¹⁰⁶. Brödraskapet har nu också under flera år sagt sig vilja jobba för demokrati att de skulle ha svårt att komma undan med att inte uppfylla sina löften när de väl kommer till makten.

Dock är det yttrandefriheten, alla medborgares lika rättigheter, och då framförallt kvinnosynen och den tänkbara statliga granskningen av medier där det brister. Vi är medvetna om att just den tänkbara censuren och kvinnosynen kan bero på våra tolkningar av texten. Ingenstans står det till exempel vidare förklarat vad "heder" och "värdighet" betyder i praktiken, och ingenstans hittar vi vidare förklaring till vad Brödraskapet menar med den statliga institution som ska granska medierna. I och med att det är oklart kan vi inte heller på dessa punkter vare sig konstatera dess likhet eller dess olikhet med de polyarkiska kriterierna.

Men trots det måste vi säga, utifrån det material som vi har haft tillgång till, att Brödraskapet är en kraft som i sin nuvarande form bidrar till demokratisering av det Egyptiska samhället. Vi drar också slutsatsen att man inte kan säga att Brödraskapet bidrar till förtryck i religionens och moralens namn.

¹⁰⁶ Gardell, 2007, s. 161

7 Referenser

Litteratur

- Collier, Ruth Berins, 1999. *Paths toward democracy: The working class and elites in western Europe and south America*. Cambridge: Cambridge University Press
- Dahl, Robert A., 1989. *Demokratin och dess antagonister*. Stockholm: Ordfront & Demokratiakademien.
- Gardell, Mattias, 2005. *Bin Ladin i våra hjärtan: Globaliseringen och framväxten av politisk Islam*. Stockholm: Leopard Förlag.
- Larsson, Reidar, 1997. *Politiska ideologier i vår tid*. Lund: Studentlitteratur
- Markoff, John, 1996. *Waves of democracy: Social movements and political change*. Thousand Oaks, California: Pine Forge Press
- Rosefsky Wickham, Carrie, 2002. *Mobilizing Islam: Religion, activism and political change in Egypt*. New York: Columbia University Press
- Sullivan, Denis J. & Sana Adeb-Kotob, 1999. *Islam in contemporary Egypt – Civil society vs. the state*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers Inc.
- Tessler, Mark, 2003. *Do Islamic Orientations Influence Attitudes Toward Democracy in the Arab World? Evidence From Egypt, Jordan, Morocco and Algeria, Islam, Gender, Culture and Democracy*. Inglehart, Roland (ed.), Willowdale, Ontario, de Sitter Publications
- Wiktorowicz, Quintan. 2001. *The management of Islamic activism: Salafis, the Muslim Brotherhood and the state power in Jordan*. New York: State University of New York Press.

Artiklar

- Elad-Altman, Israel, 2006. "Democracy, Elections and The Muslim Brotherhood", *Current Trends in Islamist Ideology*, vol. 3. Washington D.C.: Kirby Lithographic Company Inc.
- Elad-Altman, Israel, 2006. "The Egyptian Muslim Brotherhood After The 2005 Elections", *Current Trends in Islamist Ideology*, vol. 4. Washington D.C.: Kirby Lithographic Company Inc.
- Lieken, Robert S. & Brooke, Steven, 2007. "The Moderate Muslim Brotherhood", *Foreign Affairs*, April-March 2007. New York.
- Fish Steven, 2002. "Islam and Authoritarianism", *World Politics* vol. 55. Baltimore, Maryland: Johns Hopkins University Press

Internet

Ikhwanweb 1: Muslimska Brödraskapets partiprogram,

<http://www.ikhwanweb.com/Home.asp?zPage=Systems&System=PressR&PressShow&Lang=E&ID=4447>, (Publicerad 2005) 2007-05-22

Ikhwanweb 2: Muslimska Brödraskapets principprogram,

<http://www.ikhwanweb.com/Home.asp?zPage=Systems&System=PressR&PressShow&Lang=E&ID=4584>, (Publicerad 2006) 2007-05-22

Ikhwanweb 3: Muslimska brödraskapet, *The role of muslim women in an Islamic society:*

<http://www.ikhwanweb.com/Home.asp?zPage=Systems&System=PressR&PressShow&Lang=E&ID=3787> (Publicerad 2006), 2007-05-22

Ikhwanweb 4: Muslimska brödraskapet, *Essam Al Erian Calls For Freedom For All Political Prisoners:*

<http://www.ikhwanweb.com/Home.asp?zPage=Systems&System=PressR&PressShow&Lang=E&ID=5857> (Publicerad 2006-10-12), 2007-05-22

Ikhwanweb 5: Muslimska brödraskapet, *Non-muslim minorities in Egyptian Islamic discourse:*

<http://www.ikhwanweb.com/Home.asp?ID=5753&Lang=E&Press=Show&System=PressR&zPage=Systems> (Publicerad 2006-11-22), 2007-05-22

Freedom House

<http://www.freedomhouse.org>, 2007-05-22